

DE DUITSE VERDEDIGINGSWERKEN IN EN OM DE HAVEN VAN OOSTENDE TIJDENS W.O. 2

DEEL 1

door Ferdinand GEVAERT

Als onderdeel van de Atlantikwall werden, net als in W.O.1, door de Duitse bezettingskrachten (Heer – landmacht, Kriegsmarine – zeemacht en Luftwaffe – luchtmacht) verdedigingswerken aangelegd, zowel gericht naar het achterland als naar de lucht, zee en strand.

Mogelijks de grootste bouwopdracht ooit na de bouw van de Chinese muur is de zogenaamde "Atlantikwall" of "Atlantische muur". Opgezet door de Wagneriaanse monsterfiguur Adolf HITLER als onderdeel van zijn mythische "Festung Europa", moest deze verdedigingslijn reiken van de Spaanse grens nabij Bayonne in het bezette Frankrijk tot Kirkenes nabij de Noors-Finse grens. De Atlantische muur, of "Hitlers Wolkenkuckucksheim" zoals sommige Duitse generaals het noemden, moest het Derde Rijk beschermen tegen mogelijke Angelsaksische invallen vanuit zee. Het had een lengte van meer dan 4.800 km, inhammen en landtongen niet meegerekend.

Het opzet van deze verdedigingslijn was zo kolosaal in omvang dat het nu verwonderlijk lijkt dat zo veel verwezenlijkt werd in de relatief korte periode 1942-1944. Niet alleen om de omvang van de opdracht doch ook om de moeilijkheidsgraad van de uitvoering, de mankracht en de grondstoffenbevoorradingsorganisatie. De krijgsarchitectuur toegepast bij het ontwerp van de individuele vestingwerken bereikte haast de perfectie en de huidige restanten van het verdedigingsstelsel blijven een schoolvoorbeeld voor de krijgskundigen.

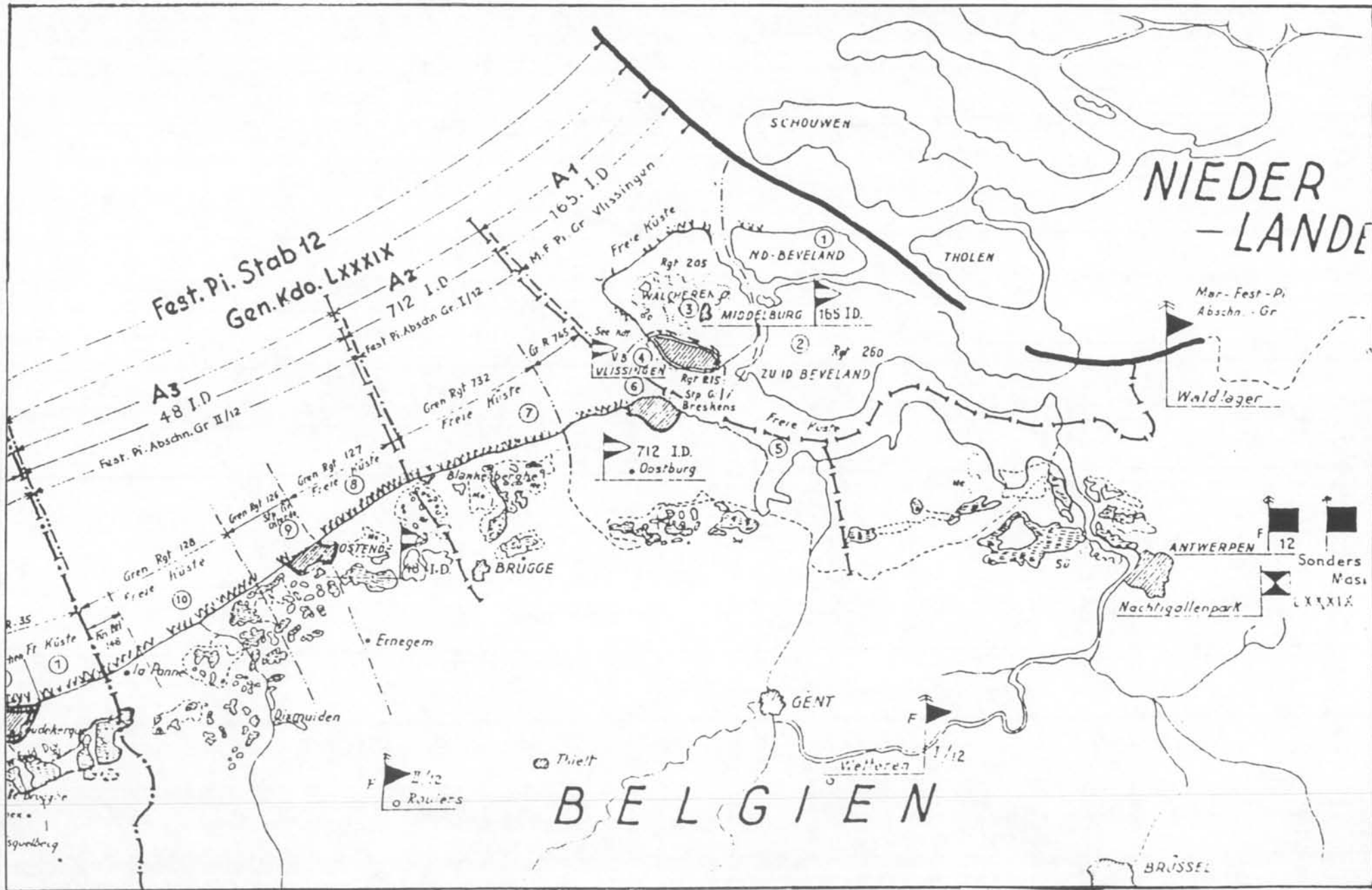
De stuwende kracht achter deze onderneming was de Todt Organisation. Opgericht door de Duitse ingenieur Fritz TODT (1892-1942) had deze organisatie flink wat ondervinding opgedaan om dergelijke plannen te verwezenlijken daar ze voor W.O.2 de Duitse autowegen (Reichsautobahnen) en de Westwall (Siegfriedlinie) (1) had aangelegd (2).

In opvatting was de Atlantikwall een eerstelijnsverdediging die nooit in de diepte uitgebouwd werd. De bedoeling was de vijand te beletten een landhoofd te veroveren waarin hij een uitvalsbasis zou kunnen uitbouwen. Volgens de Duitse veldmaarschalk Erwin ROMMEL, bevelhebber van Legergroep B van de Wehrmacht; moest men de vijand vernietigen vooraleer hij voet aan wal kon zetten of ten laatste voor hij het strand kon verlaten.

In het geval men er niet in slaagde de vijand te beletten een "beachhead" te vormen noch een uitval te verhinderen, moest men voorkomen dat de aanvaller een haven kon veroveren. In principe dus een verdediging in lijn langs de kust en een verdediging in de diepte omheen de havens.

Op 14 december 1941 vaardigde HITLER een eerste bevel uit voor de uitbouw van de verdediging van de kusten. Hij stelde prioriteiten op en beval de verdediging van de kusthavens door opstelling van twee zware kustbatterijen en vier batterijen lichter geschut. Tevens moest elke militaire eenheid, gelegd op de kust, een "weerstandsnest" (Widerstandnest) inrichten met een verdediging in alle richtingen.

In een later order, OKW/WFSt/OP nr. 001031/41 g Kdcs, Order nr. 40, stelt HITLER dat de kustverdediging zo opgevat in ingericht moet worden dat elke poging tot landen kan verpletterd worden. De belangrijkste verdedigingswerken moesten opgericht worden daar waar de stranden het

meest geschikt waren voor een landing vanuit zee. Volgens de Wehrmacht waren dat de stranden langs het Nauw van Kales en de Lage Landen.

De eerste grote werken werden begin 1942 aangevat. De Muur zou nooit volledig voltooid geraken, wegens gebrek aan tijd, arbeidskrachten en materialen. Daarenboven waren vele stellingen niet uitgerust met de voorziene of geplande bewapening. Slechts de sectoren Nauw van Kales en Vlaamse kust waren min- of meer voltooid doch ook nooit volledig uitgerust.

Door de Duitsers werd de haven van Oostende slechts beschouwd als een haven van ondergeschikt belang (3), zodat de verdediging slechts uitgebouwd werd "Stützpunktgruppe" (groepering van steunpuntverdedigingswerken) en niet als "Verteidigungsbereich", waarbij Oostende een kleinere graad van fortificatie kreeg. De "gruppe" bestond uit drie "Pantzerstützpunkte" nl. Pz.Stp. Ostende Hafen, Pz.Stp. Blaue Schleuse en Pz.Stp. Steene. De drie steunpunten hadden een rondomverdediging met gevechtshokken in "Ständiger Ausbau" (4).

Vooraleer over te gaan tot een proeve tot het beschrijven van de verdedigingswerken in en omheen de haven van Oostende is het gepast een bondige situatieschets te geven van de Duitse verdediging op de Vlaamse kust.

De verdediging van de kust was de verantwoordelijkheid van het LXXXXIX A.K. (89^e Armeekorps). De kust was onderverdeeld in drie sectoren, Kustenverteidigungsabschnitten (KVA's). De eerste sector, KVA 1, strekte zich uit van de Scheldemonding (Wester-) tot het midden van de Oosterschelde, KVA 2 liep van Terneuzen tot even westelijk van Blankenberge. KVA 3 was westelijk van Blankenberge tot de Belgisch-Franse grens. De verdediging van een sector werd toegewezen aan één infanterie divisie, gesteund door de Kriegsmarine- en Luftwaffe eenheden.

In KVA 3, waarin Oostende lag, waren achtereenvolgens gelegd :

aug 1941 - nov 1942	306 Infanterie divisie
nov 1942 – feb 1943	39 Infanterie divisie
feb 1943 – jan 1944	171 Reserve divisie
jan 1944 – aug 1944	48 Infanterie divisie

Het hoofdkwartier van de bezettende divisie was gevestigd te Oostende

In september 1943 werd de sector KVA 3 bezet door 14.800 man. De totale legersterkte in de sector bedroeg toen 26.171 manschappen. De KVA 3 had de sterkste bezetting van de drie sectoren, nl. 315 man per strekkende kilometer, ten overstaan van 139 en 149. Er waren in KVA 3 165 kanonnen opgesteld, inbegrepen de lichte antitankkanonnen (47 mm). Er waren 844 machinegeweren ter beschikking, een gemiddelde van 20 per kilometer (een immens aantal, d.i. om de 50 meter één m.g.).

De Kriegsmarine moest instaan voor de verdediging van de kustwateren door middel van o.m. kustartilleriebatterijen, terwijl de Luftwaffe belast was met het verdedigen van het luchtruim, o.m. door luchtdoelbatterijen.

In januari 1944 werd de 171e Reserve divisie vervangen door de 48e Infanteriedivisie. Deze divisie werd gevormd door drie Grenadier regimenten, het 126^e, 127^e en 128^e, waarvan het 126^e gelegd was te Oostende. De divisie bracht ook de haar toegewezen artillerie en steuneenheden mee.

Naast de infanteriedivisie die toegewezen was aan de sector, waren er ook de Festungsstammtruppen, die samengesteld waren uit oudere soldaten uit de lichten van 1921 tot

1933. Deze troepen werden op een bestendige basis toegewezen aan de verscheidene secties van de verdedigingslijn, d.i. de versterkingswerken op de kust lijn. De sector KVA 3 werd toegewezen aan de 2° afdeling van de 89° Festungsstammtruppen (vestingsbasistroepen), II/Fest.St.Tr LXXXXIX. Deze troepen bemanden de "bodemständige Waffen", wapens met een vaste opstelling in de kustverdediging, zodat zij en hun wapens niet onderhevig waren aan een overplaatsing naar andere sectoren en fronten.

Het potentieel aan artillerie in de sector KVA 3 bestond uit :

- veldartillerie van het leger, getrokken door paarden, eigen aan de bezettende infanteriedivisie

In juni 1943 bestond deze uit :

3 batterijen met 4 x 12,2 cm sFH 396 (r)
 1 batterij met 4 x 12,2 cm K390 (r)
 3 batterijen met 4 x 7,62 cm FK 39 (r)
 3 batterijen met 4 x 10,5 cm le FH 16

- de kustbatterijen van de MAAA 204 (Marine Artillerie Abteilung)

MKB Hundius (Oostende) 2/MAA 204	4 x 10,5 cm SK L40
MKB Kursaal 3/MAA 204	4 x 10,5 cm SK L40
MKB (Raversijde) 3/MAA 204	4 x 7,5 cm
MKB Tirpitz (Raversijde) 6/MAA 204	4 x 12 cm K370 (b)
MKB Ramien (Lombardz) 4/MAA 204	4 x 10 cm SL L/40

- de kustbatterijen van HKAR 1240 (Heeres-Kusten-Artillerie Regiment)

HKB Vosschlag 1/HKAR 1240	6 x 15,5 cm K418 (f)
HKB Middelkerke 2/HKAR 1240	4 x 15,5 cm K418 (f)
HKB Westende 7/HKAR 1240	6 x id
HKB Groenendijk 5/HKAR 1240	6 x id
KKB De Panne 6/HKAR 1240	6 x id

- de spoorwegartillerie te Bredene

690 (E) 3 x 28 cm Kürze Brunop (E)

- de Stabsbatterijen van de sector

St.B. K324 Vlissegem	5 x 15,5 cm kanonnen
St.B K308 Stene	4 x 10 cm le FH14/19 kanonnen

De Luftwaffe die verantwoordelijk was voor het luchtdoelgeschut (Flak), met uitzondering van de verdediging van welbepaalde specifieke verdedigingswerken en installaties, had rond Oostende drie zware luchtdoelbatterijen opgesteld met ieder zes 8,8 cm kanonnen. In de loop van 1943 werd een van deze batterijen overgeplaatst naar Duinkerke. Een batterij, 4/gem. Flak-Abt 252, was oorspronkelijk opgesteld achter het Fort Napoleon en later overgeplaatst naar Bredene (Stützpunkt Richthofen). De tweede, 2/gem. Flak-Abt 252, was opgesteld te Mariakerke, west van de "Alfa".

Lichte en middelzware FLAK was op diverse plaatsen opgesteld, o.m. twee 37 mm (of 40 mm) op de Halve Maan, en zowat 30 stuks 20 mm snelvuurkanonnen verspreid over de sector.

Aan zoeklichten waren er eind 1943 drie 200 cm Ø toestellen, 21 x 150 cm en 10 x 60 cm.

De Vlaamse kust werd door de Duitsers ook uitgerust met een radarketen. De keten bestond uit twee specifieke reeksen. De Kriegsmarineradars, met specifieke opdracht het opsporen van vijandelijke schepen op zee en de Luftwaffe radars voor het opsporen van vijandelijke vliegtuigen, dit in verband met o.m. het verdedigen van Duitsland tegen luchtaanvallen.

De Kriegsmarine had een hoofdcentrum te Wenduine (op de duinen) uitgerust met een "Mammout" FUMO 51 radar, gemonteerd op een V143 bunker en twee opsporingsradars Seetakt FUMO 2. Verder vier secundaire posten, één te De Haan (Seetakt), te Oostende (boven op het hotel Continental), te Lombardsijde een Seetakt FUMO 2 en een See Riese FUMO 214, en een station te Koksijde uitgerust met een FUMO 5 en een LO/40.

De Luftwaffe stelde twee radarstations op met groot bereik, één te De Panne, de tweede te De Haan. Deze radars van het type Wassermann hadden een bereik van 300 km. Daarenboven waren ze voorzien van 2 Freya FUSE 80, 2 Wurzburg Riese FUSE 65 en een Wurzburg Anton 39t.

In het achterland werd steeds minstens een divisie in reserve gehouden. Deze zou in geval van een geallieerde aanval ingezet worden op de plaats van de landing. Deze reserve werd gelegerd in de omgeving van Gent en Antwerpen. Tot begin 1944 was dat steeds een divisie die in oprichting was, om na vorming en opleiding naar één of ander front gestuurd te worden.

Na januari 1944 werd het anders toen de 19e Luftwaffen-Feld-Division werd gelegerd in het achterland, dit was een divisie op getalsterkte, geoefend en uitgerust. In april 1944 volgde de 1e SS Panzerdivisie "Leibstandarte SS Adolf Hitler" en nog in juni 1944 de 363^e Infanterie Divisie. De twee laatst genoemde werden na de landing in Normandië naar die streek overgebracht om aldaar te strijden. De 19^e Lw. Feld-Div werd nog op 3 juni 1944, drie dagen voor de landing in Normandië, naar Italië gestuurd.

Het ontwerp en de bouw van de vestings- en versterkingswerken was toevertrouwd aan een onderdeel van de genie, genoemd "Festungspioniere". De eenheden van dit wapen werden "Festungs Pioniere Stab" genoemd. In sector KVA 3 was de Festungspionier-Abschnitt II/12 van de Fest. Pi. Stab 12 met hoofdkwartier te Roeselare, verantwoordelijk voor de werken.

In de sector KVA 3 werden tussen Blankenberge en de grens Bredene/Oostende 116 bunkers gebouwd. Dit voor een kustlijn met een lengte van 13,5 km. Vanaf het Westerstaketsel tot de Belgisch-Franse grens werden er 254 bunkers neergepoot. De lengte van de kustlijn bedraagt hier 26 km.

Daarnaast werden er in het Panzerstützpunkt Ostende Hafen vele tientallen versterkingen gebouwd benevens tal van andere bouwwerken en versperringen over de ganse sector. Van antitankmuren en dito grachten tot luchtlandingsversperringen en strandhindernissen.

-
- (1) Westwall, Duitse verdedigingslinie, ook genoemd Siegfriedlinie naar de Germaanse held Siegfried, hoofdfiguur van het Nibelungenlied, aan de westelijke grens van Duitsland, van Bazel (Zwitserland) tot Kleve (Noord-Rijn-Westfalen) tegen de Maginotlinie opgeworpen in 1936-1940. Lengte, zowat 480 km.
Maginotlinie : Franse verdedigingslinie tegenover Duitsland, gebouwd in 1930-1940 langs de grens met Duitsland en Luxemburg, niet uitgebouwd langs de grens met België (vandaar

de gemakkelijke doorbraak van de Duitse legers in Frankrijk tijdens de Blitzkrieg in mei 1940). Genaamd naar de Franse minister van oorlog André MAGINOT.

Ook nog gedeeltelijk uitgebouwd langs de grens met Italië.

- (2) Todt Organisation : oorspronkelijk bestond de OT uitsluitend uit Duitse vaklui. Doch gelet op de toename van de opdrachten en mede door het oproepen tot de gewapende dienst van de Duitse burgers (steeds ouder en jonger), deed men vanaf 1941 beroep op lokale krachten in de bezette gebieden of werden deelwerken toevertrouwd aan plaatselijke of landelijke aannemers. In een later stadium van de oorlog werden mannen uit de bezette landen opgeëist om voor Todt te werken in Duitsland en andere bezette gebieden.
- (3) De haven van Oostende werd als minder belangrijk beschouwd wegens de :
 - geringe capaciteit van de haveninstallaties
 - de geringe toegelaten diepgang voor de schepen
 - de moeilijke toegang tot de haven en rede van Oostende, door de Vlaamse banken voor de Vlaamse kust en Oostende
- (4) Ständiger Ausbau : bomvrije bunkers met wand- en plafonddikten van 2 tot 3,5 meter van gewapend beton. Permanente vestingswerken.

DE BEGRAAFPLAATS NIEUWPOORSTESTEENWEG

door Gerard VANDAMME

Aansluitend op het artikel van K. VERWAERDE : "Het graf 07.02.06 op de begraafplaats Nieuwpoortsesteenweg" (De Plate nr 12, dec. 1999) en de vraag naar de bouwperiode van de twee gebouwen aan de ingang, kan ik een misschien een nuttige tip geven.

Van Dhr. Valère SOENENS (Oostende 09-07-1909 – 03-06-1996) destijds wonende Nieuwpoortsesteenweg 381, kreeg ik in 1983 volgende inlichtingen :

"De eerste kerkhofbewaker-grafdelver, die de bewakerswoning op het kerkhof betrok, was Carolus VANHOORNE, (Gistel 1822-Oostende 1868) gehuwd in 1852, het openingsjaar van het kerkhof.

Hij was de grootvader aan moederszijde van Valère SOENENS.

Na het overlijden van C. VANHOORNE hertouwde zijn weduwe in 1869 met Désiré VAN REMOORTEL (1829-1894), eveneens grafdelver, die de tweede kerkhofbewaker werd; Hij werd opgevolgd door Yvo WITTEVRONGEL die tijdens de oorlog 1914-18 bewaker was, en vervolgens, rond 1935 (?) door diens zoon Camiel".

Bovenvermelde jaartallen laten toe, met bijna zekerheid te besluiten dat de dienstgebouwen van het kerkhof, bij de ingebruikneming in 1852, reeds gebouwd waren, of zeker kort daarna.

Zie : J.B. DREESEN & G. VANDAMME : Geschiedenis van een Parochie te Oostende...".
Oostende 1984 – blz. 54.

De schrijfwijze VANHOOREN is foutief en moet zijn VANHOORNE